

A MAGYAR SZEMLE KLASSZIKUSAI

Néhány éve annak, hogy a Magyar Szemle Társaság a fenti címen új sorozatot indított meg. Folyóirata, a Magyar Szemle akkor már harminc egynéhányadik köteténél tartva a magyar folyóirat-irodalomnak egyik legtekintélyesebb képviselője volt. A Társaságnak két kiadványsorozata, a magas színvonalú, terjedelmes monografiákat magába foglaló „Magyar Szemle könyvei”¹ és a „Magyar Szemle Kinesestára”-nak kisebb tudománynépszerűsítő összefoglalásai nemcsak tartalomban, de a nyomdai kivitelezés tekintetében is a magyar könyvkiadás legkomolyabb értékei közé tartoztak.

Az 1937-ben megindított „Magyar Szemle klasszikusai” sorozatban a Társaság „a magyar szellem részint feledésbe merült, részint nehezebben hozzáférhető irodalmi emlékeit bocsátja a magyar olvasóközönség elé”.

A sorozat-indító első kötet, a *Horváth János* gondozásában megjelent „Magyar versek könyve” rég érzett hiányt pótol. *Toldy Ferenc*² és *Endrei Zalán*³ hasonló természetű vállalkozása már a megjelenés koránál fogva is elavultnak tekinthető. Részben irodalom-szemlélete, részben meg régebbi volta miatt nem elégíthet ma már ki *Endrődi Sándornak*⁴ antológiája sem. Ez irodalmi szemelvényekből összeállított művek után valóban szüksége volt az iskolának és az irodalmi műveltségre vágyó nagyközönségnek is egy olyan vers-szemelvényekből álló gyűjteményre, mely a századforduló és e század első évtizedeinek immár nemzeti értékévé vált remekeit az irodalmi fejlődés folyamatába beállítva, lehetővé tegye a régi és az új ellentéttségében vagy legalább is egymásmellettségében az egész magyar költői termés változatott remekeinek szemléletét.

E feladatra a ma élő magyar irodalomtörténetírók legátfogóbb látású alakja, *Horváth János*⁵ vállalkozott. Nemesak a kiválogatott anyag, de a kötetet bevezető fejtegetés is elsőrangú íziéstörténeti útmutató a magyar költészet gazdag érdekében. A történeti anyag kiválogatásában a szerkesztő a fejlődés tényeihez igazodott; itt nagyjában teljes képet adhatott. Eléggé nem sajnálható, hogy újabb költőink kellő mértékben való bemutatása elé akadályt gördített „az érvényben levő kiadói és szerzői jog”. Ilyen külső okon kívül a szerkesztő egyéni ízlése az oka annak, hogy a századvég és e század költői bemutatásán egyénenként, hajlamunk és ízlésünk szerint talán változtatnánk, míg a régebbi költői remekművek sorozatát már sokkal egészebbnek és a véglegzett darabok sokkal teljesebb, klasszikus gyűjteményének látjuk.

A költői alkotások irányában lerótt tartozás után egy szemelvényes alakban még kevésbé bemutatott műfaj, a magyar próza felé fordul a Magyar

¹ E sorozatból az EM. már ismertette a következőket: *Hóman Bálint*: A magyar történetírás új útjai (1931: 112), *Horváth János*: A magyar irodalmi műveltség kezdetei és Az irodalmi műveltség megoszlása (1930: 102—3, 1935: 304—5), *Julier Ferenc*: A világháború magyar színmű (1935: 199), *Genthon István*: Az új magyar festőművészet története 1800-tól napjainkig (1935: 94), *Szeksfű Gyula*: Bethlen Gábor-áról meg éppen külön tanulmány keretében emlékezett meg a folyóirat (Vö. *Nagy Géza*: A legújabb Bethlen-irodalom. EM. 1931: 98—109).

² A magyar nyelv és irodalom kézikönyve. 2 köt. Pest, 1855, 1857 és bőv. kiad. 5 köt. Pest, 1876.

³ A régi magyar költ. remekci. Bp., 1903. — A magyar költ. remekci Kiszaludyt Károlytól napjainkig. — Ide számítható még a Magyar Remekírók-nak a régi magyar költőkből összeállított kötet is.

⁴ A magyar költészet kiacsesháza. Bp. 1895 és későbbi kiadásai.

⁵ Magyar versek könyve. Bp. 1937. XXVI+592 l.

Szemle Társaság figyelme. Bármilyen előkelő helyet is foglalnak el a magyar irodalomban művészi prózánk mesterei, nincs egyetlen gyűjteményünk sem, mely a magyar próza fejlődését bemutatná, és így a tanulmányokban és az olvasóközönségben is tudatossá tenné régebbi prózánk hagyományait, értékeit, meg az újabb magyar próza sok-sok színét, gazdagságát. A múlt század ötvenes hatvanas éveinek Újabb Magyar Nemzeti Könyvtára óta régebbi klasszikus prózaíróink felé sokáig nem fordult a kiadói érdeklődés.

Még az újabb ilyenirányú kiadói vállalkozások előtt, 1939-ben jelent meg a Magyar Szemle klasszikusai-nak első prózai kötete. Az új világháború már előrevetette árnyékát, a nemzeti újjáéledés, a területi megerősödés már meg is kezdődött, amikor a magyar kard- és tollforgatásnak, a magyar nemzeti önállásnak és gondolkodásnak egyik legnagyobb remekírója, Zrinyi Miklós prózai műveiben kifejtett, saját korát messze túlélő nemzetnevelő gondolataival, prózája veretes, ősi szépségeivel méltó külső köntösben újra megjelent.⁶ A kiadványt gondozó *Markó Árpád* Zrinyi-méltatásával és az egyes munkák elé írt bevezető fejtegetéseivel, meg könyvészeti és magyarázó jegyzeteivel hozta közelebb a mai kor emberéhez Zrinyi munkáit. Zrinyi műveinek 1891-ben megjelent, de azóta teljesen elfogyott kiadása után egy fél század kellett ahhoz, hogy újabb kiadásban kerüljön a prózaíró Zrinyi a magyar közönség elé. Ez a kiadás nem kritikái; a nagyközönség számára, az olvasást minnél jobban megkönnyítő, de túlzásba nem vitt jegyzeteléssel készült.

Már a sorozat első két kötete is hiányt pótol, harmadikul *Bisztray Gyula* és *Kerecsényi Dezső* válogatásaként és gondozásában megjelenő háromkötetesre tevezett prózai kiadvány méreteiben is egyedülálló szemelvényes gyűjtemény lesz a magyar prózának. E tervezett kiadványból eddig a Kerecsényi gondozta első kötet, a régi magyar próza gyűjteménye jelent meg.⁷

Ha a szerkesztő nem is utalna rá, a kiadvány-sorozat terve is elárulná, hogy a sorozat első tagjaként megjelent Horváth János-féle „Magyar versek könyve” szolgált ez újabb kiadvány mintaképeül. A szerkesztő már az első sorában megjegyzi, hogy a kiadvány külső jellemzői (a nyomdai kiállítás, szerkesztési beosztás, stb.), de továbbmenőleg maga a prózai gyűjtemény terve is a Horváth Jánosé. Mint az előbbi verses kötetnek, ennek is az volt a célja, „hogy oly szöveggyűjtemény készíttessék, mely az egész magyar irodalom anyagából kiválogatja mindazt, amire nemzeti műveltségünk érdekében a történelmi érdeklődésű művelt közönségnek és az ezt nevelő iskolának szüksége van.” A készen kapott terv és külső alak új élettel, tartalommal való megtöltése azonban nehezebb és hálátlanabb feladat, mint a költői alkotások kiválogatása és kiadása volt. Bár némiképp vers-irodalmunk is idegen mintákon, elsősorban latinon indult meg, a vers ösztönösebb nemzeti megnyilatkozási forma, az emberi lélekhez közelebb is férköző, mint a próza. A versgyűjtemény szerkesztője a lélekben már talál olyan pilléreket, amelyekre ráépítheti a vers-irodalom nagyszerű épületét, hiszen az óvodától kezdve kötelező vers-tanulás, az ifjú és a felnőtt kor kedvelt költőinek szinte állandó olvasgatása révén minden lélekben zengő rímekben, soha el nem felejthető sorokban és versszakokban él, hat a magyar vers, formálja gondolatvilágunk és alakítja stílusunk. A próza terjedelmesebb voltánál, kötetlen formájánál fogva kevésbé tudatosan elraktározva él bennünk. Még a gondosabb olvasónak is inkább csak egy-egy prózaíró stílusának alapjellemeről van halvány

⁶ Gróf Zrinyi Miklós prózai munkái, Bp. 1939. 380 l.

⁷ A magyar próza könyve. Három kötetben. (Szerk. *Bisztray Gy.* és *Kerecsényi D.*) — I. kötet. Régi magyar próza. Szerkesztette, bevezetéssel és jegyzet-szótárral ellátta *Kerecsényi Dezső*. Bp. 1942. 605 l.

képe, anélkül, hogy sorai, kifejezései élnének lelkében. A próza nyelvi anyaga, ami pedig a vers esetében szinte minden, az irodalmi emlékezésben háttérbe szorul a tartalom megett. A tartalom sivatárosított legnagyobb próza-émlékek is kevésbé teszik ránk azt a felemelő, ünnepi hatást, mint amilyen vers-émlékek a sokszor nem is egészen remekbe készült versek nyomán maradtak lelkünkben. Egy prózai gyűjtemény összeállításának számolniuk kell még a fejlett irodalmi műveltséggel rendelkező olvasó esetében is a fennebb mondottakkal; tekintetbe kell venniök az olvasóközönség prózai műveletlenségének e szinte természetes állapotát. Ha valahol, egy ilyen prózai antológia előtt elkel a bevezetés, és szükséges a jegyzet is. Kerecsényi jól tudva ezt, az első kötet, a régi próza gyűjteménye elé nemcsak a kiadás módját ismertető bevezetést írt, hanem egy szép fejezetben megrajzolta újszerűen, szemléletesen, a történelmi folyamat természetes hőmpölygésében a magyar próza útját a Halotti beszédtől Pápay Sámuelig, a XIII. század elejétől a XIX. század elejéig. A XIX. század fordulójának nagy műveltség-, és ízlésváltásának koráig számítják tehát a háromkötetes prózai-gyűjtemény szerkesztői a régi magyar próza korát. Talán lehetne e korbeosztás ellen kifogásunk (különösen egy olyan idegesen modern léleknek, mint Kármán Józsefnek a régi próza kötetében való szereplése ellen hadakozhatnánk), de belátjuk, hogy az ízlésváltozás megérzése terén valóban éppen annyira jogos az olvasó ellenvetése, mint a szerkesztők döntése. A fontos mégis csak az, hogy az első kötet valóban teljes képet ad a régi magyar próza fejlődéséről, életéről. Szerencsés volt az első hatszáz év termését szemelvényekben egy kötetbe szerkeszteni, hogy a végtelenül gazdagabb és fejlődésében oly sokirányú, újabb prózának, a XIX. század klasszikusaitól a XX. század elejének modern nyelvűművészeiig két kötetben valóban szemléltessék a magyar próza gazdagodását, európai viszonylatú fejlettségét, művésziességét.

Remélhető, hogy a gyűjtemény rövidesen megjelenő két kötetével a kiadó eléri azt a célt, hogy az olvasó utolsó elágazásaiban a jövő felé mutatva, maga előtt lássa azt a gazdag hálózatú utat, amelyet a magyar próza a rövid, szinte tömondatos gagyogástól korunk kifinomult, a lélek ezernyi ezer rezdülését kifejező, bonyolult nyelvművészetéig megtett.

B. I.